

Вахніченко О. В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури
 (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: avakhnichenko@gmail.com;
orcid.org/0000-0002-1244-8852)

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО АТРІУМНОГО ПРОСТОРУ

У статті розглядається атріумний простір в контексті міського середовища. Він виступає осередком соціокультурних процесів та підкреслює ідентичність міського простору. Поставлено проблему формування комфортного міського середовища як місця для зустрічей, можливості організації додаткових пішохідних зв'язків, функціонального насичення та налагодження загальної атмосфери за допомогою включення атріумного простору. Зазначено, що якість міського середовища напряму впливає на соціокультурні процеси міста.

Ключові слова: міський атріумний простір, міське середовище, соціокультурний аспект, комунікаційні зв'язки, функціональне насичення.

Вступ. Актуальність даного дослідження обумовлена сучасними потребами суспільства у якісно організованому міському середовищі, в якому сформовані відкриті для громадськості публічні простори з розвинутою інфраструктурою. Перепланування існуючого міського середовища та модернізація занедбаних територій на базі включення міського атріумного простору – це можливість перезапуску усталених соціокультурних процесів. Пошук ідентичності певного міського середовища – комплексний процес, у якому формується уявлення, сутність, подібності та відмінності його загальної побудови.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей організації соціокультурних процесів при формуванні міського атріумного простору.

Результати дослідження. Міське середовище – це багаторівнева система, що сполучає штучно створений матеріальний простір, природні компоненти та соціум. Тому формування міського атріумного простору в умовах існуючого міського середовища виступає способом взаємодії та узгодження різних соціокультурних процесів, які пов'язані як з самим суспільством в цілому, так і з його культурними цінностями.

«Сьогоднішнє суспільство – об'єкт дослідження сучасної соціології – можна найкраще вивчати на прикладі великих міст, які є місцем скупчення всього сучасного, наочно представляючи «соціальне

питання», а також нові типи сприйняття і способу взаємодії, індивідуалізації та зростаючої свідомості контингентності» [6, С. 502].

Соціокультурний аспект характеризує усталене культурне середовище соціуму, у якому проявлені звичні місця перебування населення, місцеві традиції, самобутність місцевості, підтримка та оновлення культурної сфери.

Для дослідження соціокультурних процесів у міському середовищі необхідний особливий системний підхід з певними професійними засобами проектування, проявлених крізь призму цих процесів. Тобто соціокультурний аспект – це відображення взаємодії міського середовища та суб'єктів суспільства, як носіїв культурних зразків та норм [2].

«Місто постійно змінюється. Як може здатися, занедбані, покинуті, порожні місця стають невидимками, зникають з тіла міста, позбавлені голосу і місця в його зовнішності» [12]. Але грамотно організовані соціокультурні процеси здатні оживляти та перезапускати функцію місця та створювати активні комунікаційні громадські зони.

«Місто створюється діяльністю людей, місця в місті знаходять свою індивідуальність завдяки вибору фарб на палітрі діяльності. Новий вид активності, якщо він вірного відтінку, лише збагачує місце, зрозуміло не без участі грамотної архітектурної обробки» [10, С. 212].

В контексті міського середовища атріумний простір стає його частиною, тобто фрагментом міського інтер'єру. Тому формування соціокультурних зв'язків є обов'язковим процесом, оскільки взаємодія існуючих та нових компонентів середовища формує нові функціональні та просторів утворення. Осередки створення додаткових функціональних центрів в існуючому середовищі міста здатні накопичувати різноманітні процеси та упорядковувати їх. Зі зростанням соціокультурного значення міського атріумного простору, зростає і динаміка у прилеглий міській забудові, що сприяє оновленню та збагаченню міських вулиць та внутрішньоквартальних просторів. Міська тканина, особливо історичних центрів міст, доволі щільна, тому новоутворені функціональні точки можуть перетинатися з уже існуючими. Мережа публічних міських просторів, досить рідкісне явище для історичних центрів міст. Але слід зауважити, що з плином часу міське середовище застаріває, як і його комунікаційні зв'язки, та стає неспроможним прийняти нові вимоги суспільства.

Існуюче міське середовище має усталені транспортні та пішохідні зв'язки. Мережа публічних міських просторів, з додатковими пішохідними та транспортними зв'язками доволі рідкісне явище для історичного середовища, особливо українських міст. Наповнення новими функціями стає необхідністю задля підтримки їх життєздатності. «Існуюче середовище повинно оновитися, а нове не порушити структуру, що склалася. Таким чином, старі та нові функціональні точки формують цілісну просторову взаємодію у міському інтер'єрі» [5].

Міський атріумний простір формує соціокультурні та просторові взаємодії у міській тканині, узгоджує різні елементи середовища та упорядковує комунікаційні зв'язки, виступає функціональним та естетично виразним елементом простору. Приєднання атріумного простору до міського інтер'єру – це можливість отримати композиційно виразний та функціонально насичений об'єкт середовища. Тобто «створення простору, який вміщує людей

та процеси людської життєдіяльності, – первинна задача архітектури» [11, С. 69].

Соціокультурні процеси на локальній ділянці міста, напряду впливають на якість його середовища, а саме: естетичні характеристики, функціональні процеси, інформативні та психологічні фактори. Формування композиційної та функціональної цілісності простору сприяє підвищенню соціокультурного рівня міського атріумного простору. Він здатний змінити візуальне та психологічне сприйняття, зробити оточення асоціативним та здатним до діалогу з суспільством.

«Атріумний простір складається з системи знаків та орієнтирів, що виділяють конкретну функціональну групу об'єктів. Об'єднання або поділ функціонального поля міськими атріумами має проходити без шкоди навколишній забудові, тобто виступати в ролі організуючої структури, органічно вписаної в міське середовище» [3]. Міські публічні простори повинні мати свою особливу ідентифікацію та комбінуватись різноманітними способами. Ідентифікація може бути різною: динамічні смислові місця, елементи ландшафту та міського пейзажу, місця з конкретним функціональним наповненням та ін. [13, С. 106].

У сформованому міському середовищі атріумний простір виступає в якості нової архітектурної складової, що об'єднує існуючі соціокультурні процеси та сприяє пристосуванню нових. Тобто застосування атріумного простору в міському середовищі сприяє комунікації між людьми і створює загальний візуально-психологічний комфорт.

На сьогоднішній день задача міського дизайну полягає у підвищенні якості міського середовища на різних рівнях [9]. А оскільки сучасне міське середовище насичене візуальними засобами, які наповнюють його різними символами та знаками [8], то формується низка інформативно-психологічних критеріїв, які впливають на міський атріумний простір:

- інформаційні орієнтири:

наявність об'ємно-просторових акцентів у міському інтер'єрі, розміщення явних та прихованих орієнтирів як у

внутрішньому середовищі атріумного простору, так і за його межами;

- асоціативність місця:

розстановка унікальних «форма-образів», що будуть асоціюватись з конкретним об'єктом середовища, встановлювати його ідентичність;

- відсутність агресивних подразників в просторі:

створення психологічного комфорту та встановлення діалогу між середовищем та людиною, можливість ізоляції атріумного простору від шуму міського середовища, усунення аспектів середовища, які викликають дискомфорт;

- побудова сценарію та сюжетності в міському атріумному просторі:

створення середовища, яке спонукає до відпочинку, активності чи певного стилю поведінки; сценарні об'єкти можуть мати постійну функцію чи встановлюватись тимчасово для конкретних громадських заходів [4].

Таким чином, міський атріумний простір – це громадський центр, в якому концентрується комплекс комунікаційних функцій та соціальних послуг. З позиції соціокультурного аспекту – це організація локальної ділянки міського середовища з розвиненим комплексом функцій, різноманітною діяльністю та художньою виразністю предметно-просторового середовища.

Слід зазначити, що архітектурне середовище, яке створюється на певній ділянці міського середовища, має свою ідентичність та образність, яка формується крізь призму середовищного підходу. Співвідношення природного та штучного у реальному міському середовищі складається з усталених соціокультурних процесів та гармонійної архітектурної огранки цих процесів [1].

Здебільшого, міста, які ми бачимо сьогодні – це монотонні патерни статичних та застиглих елементів, яким бракує гнучкості та еластичності, візуальної та фізичної виразності. Поступово міста повинні змінитися відповідно до соціальних та економічних вимог часу [14].

Міське середовище має багато характеристик, але саме з точки зору

соціокультурних процесів – це можливість вибору на обмеженій території, варіативність та гостинність середовища, в якому перебуває людина.

Я. Гейл зазначає, що міське середовище має бути зручним для зустрічей, оскільки бачення, слухання та говоріння – є складниками комунікації у міському просторі. Ще одна проблема міського середовища – закриті фасади, які унеможливають зоровий контакт між елементами простору [7, С. 158-161]. Отже, на базі міського атріумного простору формуються місця для зустрічей, додаткові пішохідні зв'язки, оновлюється функціональне насичення міського середовища та налагоджується загальна психологічна атмосфера.

В процесі дослідження сформовані наступні показники соціокультурного аспекту для міського атріумного простору:

- взаємозв'язок простору зі значущими культурними об'єктами:

якщо такі є у межах певної ділянки міста, то можливе розширення закладів культури за рахунок організації атріумного простору;

- можливість вибору в обмеженій структурі міського середовища:

завдяки функціональній насиченості та деталізації предметно-просторового середовища атріумного простору можлива організація активної громадської зони;

- виявлення традицій конкретної місцевості:

пристосування нових включень у міський інтер'єр з урахуванням специфіки конкретної країни, регіону, міста, району тощо;

- сюжетність та створення мікроподій:

залучення елементів середовищного дизайну для створення сценаріїв у міському середовищі на базі атріумного простору;

- актуальна деталізація простору:

можливість організації сезонних та тематичних інсталяцій для локальних та загальноміських заходів [4, С. 114-115].

Таким чином, при узгодженні різних деталей у структурі міського інтер'єру, людина може бути не тільки

«АРХИТЕКТУРА»

спостерігачем, але й активно приймати участь у міському житті та мати можливість взаємодіяти та впливати на соціокультурні процеси.

Інтегрування атріумного простору у міське середовище має певні вимоги щодо дотримання якісного та гармонійного його поєднання зі сформованими процесами:

- на основі детального аналізу доповнюється та оновлюється міська інфраструктура;

- функціонування нового включення без порушень цінних об'єктів середовища, якщо такі є на даній ділянці;

- гармонійне поєднання з історичним міським середовищем, опрацювання пропозиції щодо збереження автентичності та унікальності;

- виявлення художньої виразності та організація повноцінного міського інтер'єру в якості громадського центру з відкритим доступом для жителів міста;

- опрацювання детального сценарію щодо функціонування міського атріумного простору: розмежування пішохідних та транспортних потоків, формування локальних полів спостереження, організація пасивних та активних функціональних зон, композиційна збалансованість та узгодженість компонентів середовища.

Висновки. У результаті дослідження було виявлено, що соціальні та культурні процеси є одними з основних факторів, які впливають на предметно-просторове середовище міста. Вони формують наступні характеристики у міському атріумному просторі:

- ідентичність міського середовища;
- функціональні та візуальні взаємодії між просторами;

- систему знаків та просторових орієнтирів;

- задіюють пасивні ділянки міського середовища;

- створюють сюжетність та асоціативність;

- урізноманітнюють простір;

- формують додаткові пішохідні зв'язки;

- концентрують комунікаційну функцію в певних громадських осередках у міському середовищі.

Отже, застосування атріумного простору в існуючому міському середовищі має на меті формування та вдосконалення взаємодії міста та його жителів, створюючи позитивний соціально-психологічний клімат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Архитектура и социальный мир.* / Отв. редактор И.А. Добрицына. М.: Прогресс-Традиция, 2012. 312 с.
2. Блинова М.Ю. *Методологические основы формирования социокультурной идентичности в архитектурной среде современного города.* дисс. ... доктора архитектуры: спец. 18.00.01. Харьков, 2016. 373 с.
3. Вахниченко А.В. Атриумное пространство в городской среде. *Комунальне господарство міст. Серія: Технічні науки та архітектура.* 2016. №128. С. 15-18.
4. Вахниченко О.В. Композиційно-планувальні принципи формування атріумних просторів в умовах ревіталізації міського середовища. дис. ... канд. архітектури: спец. 18.00.01. Харків, 2019. 195 с.
5. Вахниченко А.В. Особенности формирования среды городского атриумного пространства. *Сборник научных трудов «Проблемы теории и истории архитектуры Украины»*, Одесса: «Астропринт», 2018. вып. 18. С. 338-343.
6. Вильковский М. *Социология архитектуры.* М.: Фонд «Русский авангард», 2010. 592 с.
7. Гел Йен. *Міста для людей.* / переклад з англ. О. Любарської. К.: Основи, 2018. 280 с.
8. Дубинський В.П., Несен А.А. Новітні тенденції формування візуально-комунікаційного середовища сучасного міста. *Науковий вісник будівництва.* 2018. Т. 92, №2. С. 65-69.
9. Дубинський В.П., Скоробогатько О.В. Принципи формування архітектурного партеру сучасного міста. *Науковий вісник будівництва.* 2019. Т.1, №2 (96). С. 5-8.
10. Дэй К. *Места, где обитает душа: Архитектура и среда как лечебное средство.* М.: Лада, 2000. 280 с.
11. Иконников А. В. *Художественный язык архитектуры.* М.: Искусство, 1985. 175 с.
12. *Микроурбанизм. Город в деталях* (Сборник статей). URL: <http://maxima-library.org/knigi/knigi/b/345193?format=read>
13. Carmona M., Tiesdell S. *Urban Design Reader.* Architectural Press, 2007. 384 p.
14. Maki F. *Investigation in collective form.* A Special Publication. Number 2. The School of Architecture. Washington University, 1964. 50 p.

Vakhnichenko O.V. SOCIOCULTURAL ASPECT OF THE FORMATION OF URBAN ATRIUM SPACE. The article considers an atrium space in the context of urban environment. It acts as the focus of sociocultural processes and emphasizes an identity of urban space. An issue of additional conditions for pedestrian connections creating, a functional saturation and an establishment of a general atmosphere through the inclusion of atrium space. It was found that the quality of urban environment directly affects sociocultural processes of the city.

Key words: urban atrium space, urban environment, sociocultural aspect, communication ties, functional saturation.

Вахниченко А.В. СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ ГОРОДСКОГО АТРИУМНОГО ПРОСТРАНСТВА. В статье рассматривается атриумное пространство в контексте городской среды. Оно выступает средоточием социокультурных процессов и подчеркивает идентичность городского пространства. Поставлена проблема формирования комфортной городской среды как места для встреч, возможности организации дополнительных пешеходных связей, функционального насыщения и налаживания общей атмосферы посредством включения атриумного пространства. Отмечено, что качество городской среды напрямую влияет на социокультурные процессы города.

Ключевые слова: городское атриумное пространство, городская среда, социокультурный аспект, коммуникационные связи, функциональное насыщение.

DOI: 10.29295/2311-7257-2019-98-4-19-26

УДК 711.168

Безлюбоченко О. С., Апатенко Т. М.

*Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
(вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, e-mail: elen4iksokol@gmail.com; orcid.org/00000002-6360-2880;
orcid.org/0000-0002-4145-3183)*

РЕНОВАЦІЇ ІСТОРИЧНО СФОРМОВАНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ЗАБУДОВИ

У статті на базі вітчизняного та зарубіжного досвіду реновації громадської забудови визначені об'єкти реновації об'ємно-планувального рівня. Окреслені задачі реновації та методи їх вирішення. Досліджено концепції Алоїза Ріглі про вікову цінність, різницю між пам'яткою та історичним пам'ятником, що в свою чергу призводить до підходів до збереження та оновлення історичної спадщини того, як ми бачимо і підтримуємо нашу ідентичність у сучасному світі. На прикладі міста Харкова наведено приклад збереження історичної забудови як окремого об'єкту культурної спадщини.

Ключові слова: історичні міста, історична цінність, збереження, відтворення, відтворення об'єктів культурної спадщини.

Вступ. Архітектурна спадщина кожного народу, що формувалася протягом багатьох століть, є духовним, культурним, економічним та соціальним надбанням надзвичайно високої гідності. Загальний образ міського середовища має бути художньо-виразним та естетично привабливим. Це стосується не лише планування нових будівель, а й реновації історично цінної забудови.

Реновація історичної забудови передбачає збереження початкового зовнішнього вигляду архітектурного середовища, що надає колоритності місту і зберігає історичну цінність певного міста засобами зберігання або повної зміни функціональності міського середовища.

Теоретичні і практичні напрацювання в галузі сучасної архітектури і містобудування свідчать про те, що важливим принципом реновації міської історичної забудови є збереження її естетичної та художньо-архітектурної привабливості [1].

Пам'ятки архітектури в більшості випадків розглядаються, як високохудожній твір, створений у попередні історичні періоди, які мають переважно історико-культурну цінність, ця тема зустрічається у поглядах Т. Товстенко [2] та В. Тимофієнка [3], який надає термінологічну сферу для пам'яток архітектури. В свою чергу в пам'ятко-охоронних методиках наданих Є. Михайловським [4] розглядається також мистецька та художня значущість